

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1856.

ΤΟΜΟΣ Ζ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 154.

ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ ΝΟΥΚΙΟΣ (*).

—*—

ΕΝ ἔτει 1841 ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ παρὰ τῆς *Camden Society* τὸ δεῦτερον *Bιβλίον* τῶν *Ἀποδημιῶν* *Νικάνδρου Νουκίου* τοῦ *Κερκυραίου* (*The second Book of the travels of Nicander Nucius of Coreyra*). Ὁ ἐκδότης, κιδέσιμος I. A.

(*) Δημοσιεύοντες τὴν ἀνωτέρω διατριβὴν τοῦ πρυτάνεως τῶν ἡμετέρων φιλολόγων, αἰσθανόμεθα βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν συγγραφέα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπεθύμησε νὰ περιλαμπρύνῃ τὰς στήλας τῆς *ΠΑΝΔΩΡΑΣ* διὰ τῆς ἐκκεντρικῆς πνευματικῆς αὐτοῦ συνδρομῆς. Ὁ δὲ ἀναγνώστης, ἐπιτελούμενος τὴν διατριβὴν ταύτην, θέλει εὐγνωμόνως ἀναμνησθῇ τοῦ φιλοπατρίδος τοῦ *Ἑλληνορμηνέως* τοῦ συντάκτου, ὅστις ἐξερευνήσας μετὰ πλείστης ἐπιμελείας καὶ κρίσεως τὰς κατὰ τὴν Εὐρώπην βιβλιοθήκας, καὶ ἐμπελοχρήσας μετὰ καρτερίας εἰς τὸν ἀδιεξίτητον λαβύρινθον τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος, ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰς ζόφου τῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας καὶ φιλοπατρίας, συσκοπεύσας μὲν καὶ καταπιεσθείσας, ἀλλὰ μηδέποτε ἐλείψας. Θέλει πρὸς τούτους ἀναμνησθῇ μετὰ εὐγνωμοσύνης τοῦ ἐφόρου καὶ διευθυντοῦ τοῦ Κεντρικοῦ σχο-

λίου (J. A. Cramer, D. D. principal of New Inn Hall, and public Orator in the university of Oxford), ἔλαβεν αὐτὸ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς Βοδλεϊανῆς, καὶ προσθεὶς Ἀγγλικὴν μετάφρασιν, ἱστορικὰς σημειώσεις καὶ πίνακα, ἀπετέλεσε κορυφαίαν ἐκδόσιν, λείπουσαν μόνον αὐστηροτέρας τινὸς τηρήσεως τῆς ὀρθογραφίας, καὶ μάλιστα τῆς θέσεως τῶν τόνων. Τῶν ἐρευνῶν ἡμῶν οὔτε τ' ὄνομα οὔτε τὸ σύγγραμμα ἐξέφυγον ἔτη τινὰ προγενέστερον, ὅτε ἐν ταῖς τῆς Ἰταλίας βιβλιοθήκαις συνελέγομεν τὰ ἀνέκδοτα ἅτινα πα-

λαίου, τοῦ ἐφόρου τοῦ ἑθνικοῦ μουσείου, τοῦ προέδρου τῆς ἐπὶ τοῦ ὀρφανοτροφείου ἐπιτροπῆς κλ., ὅστις ἐν ἡμέραις διαργανώσεως καὶ ἀργώσεως διοικητικῆς ἐπιργίας, μετέτρεψε τὸν ἔργον τῆς κυβερνήσεως μετὰ πλείστου ζήλου καὶ ἐκκεντρικότητος, ὃν ἀποδείκνυται ἐν τῇ *ΠΑΝΔΩΡΑ*.

Τὸ Ἑλληνικὸν εἶδος φιλεῖ τὸν K. A. Μουστοξύδην ὡς περιόπτοντα αὐτῷ δοῦσαν διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ· ἡ δὲ *ΠΑΝΔΩΡΑ*, λαβοῦσα σήμερον νέαν ἀφεαγμένην νὰ κηρύξῃ τοῦτο, θέλει μακαρίσει καὶ αὐτὴν καὶ τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς, ὅσους εὐτυχῶς νὰ χρησιμεύτῃ ὡς ὄργανον τῆς δημοσιεύσεως τῶν πολυτίμων ἐκείνων συγγραμμάτων. ΣΗΜ. ΔΙΕΥΘ.

ρήχθησαν εἰς ὥς δι' ἑπτὰ φυλλαδίων Ἐνετίησιν. Ἐν ᾧ καὶ ἐν τῷ κατὰλόγῳ τῆς Βοδλεϊκῆς βιβλιοθήκης (cod. 159) ἀνερέρετο τὸ σύγγραμμαι, ὁ Μομπωκόκος (Bibliotheca Bibliothecarum) ἐγνωστοποιεῖ ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ Nīcandri Nūcii Coreycensis libri tres, καὶ τοι, ὡς ἐλάθομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν, ἀπακηθεῖς ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἀμβροσιανὸν κώδικα ἐπικειμένου δελτίου, μετέβλεπε τὸ ἐπώνυμον Νουκίου, Nūcii εἰς Nūcii καὶ τὰς Ἀποδημίας εἰς ἱστορίας.

Ὁ Ἀγγλος ἐκδότης πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι τὸ τῆς Βοδλεϊκῆς χειρόγραφον σύγγραμμαι ἐκ 55 σελίδων, περιέχον τὰ δύο πρῶτα βιβλία, πλὴν ὅκτω σελίδων, ὧν τινων στερεῖται τὸ δευτέρον. Τοῦ δὲ δευτέρου τούτου βιβλίου ὁ Δρ. Κράμερ ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἐπιμεληθῇ ἰδίως, καθὼς πραγματευομένου περὶ τῆς Ἀγγλίας. Οὐχ ἥττον ὁμῶς ἡμεῖς ὀφείλομεν αὐτῷ τὴν προταχθεῖσαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Α' βιβλίου ἐπισημνῆν, ἐξ ἧς ἐξάγονται εἰδήσεις τινές περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν Ἀποδημιῶν αὐτοῦ.

Καταλιπὼν ὁ Νούκιος τὴν πατρίδα ἕνεκα πλείστων δυστυχημάτων, διέτριβεν ἐν Ἐνετίᾳ, ὅτε ἀρίχθη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ πρεσβεία Καρόλου τοῦ Ε' πρὸς τὸν Σουλεϊμάν. Τῆς πρεσβείας δὲ ταύτης προϊστάτο ὁ Γεράρδος, ἀνὴρ, καθ' ὃ λέγει ὁ Νίκανδρος, μεγάλως περιβεβλημένος γνώσεως, καὶ εἰδήμων οὐ μόνον τῶν τε Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑβραϊδός, ὡς τὰ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ πονήματα αὐτοῦ ἀρθύνως μαρτυροῦσι. Γενόμενος ὁ ἡμέτερος Νούκιος γνωστός εἰς τὸν πρέσβην, παρέσχεν αὐτῷ τὸ ἴδιον ἔργον ἐν ὅσῳ διέμενον ἐν Ἐνετίᾳ, καὶ ἐπρότεινε νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Αἰσθέντος δὲ τοῦ Γεράρδου τὴν πρότασιν, ἐπορεύθη οὕτως ἐν τῇ συνοδίᾳ αὐτοῦ διὰ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Θράκης ἀλλὰ προτιθέμενος νὰ γράψῃ διὰ μόνους τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς, ἀρκούντως γινώσκοντας τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τοὺς Τούρκους, ἐπιτροχάδην περιγράφει τὴν πρὸς τὸν Βόσπορον ὁδοιπορίαν του καὶ τὴν εἰς Ἐνετίαν ἐπάνοδον. Διὰ τούτους ὁμῶς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ, ἀγνοοῦντας τὴν κατὰστασιν τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, ἀρχεται ἀπὸ Ἐνετίας τὸ περιγραφικὸν μέρος τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ, καὶ διερχόμενος διὰ Παταυίου, Φερράρας, Μαντούης καὶ Οὐηρόνης, καὶ σημειώσας ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν πόλεων τούτων, περὶ τοῦ Πάδου καὶ τοῦ ρεύματος αὐτοῦ, παραγίνεται ἐν Τριδέντρῳ, ἐνθα εὕρισκεν συγκαροτημένην τὴν περίφημον σύνοδον. Διελθὼς δ' ἔπειτα τὰς Ἀλπεῖς διὰ τῆς Βρενναρίου διόδου κητέρχεται εἰς τὴν Γερμανίαν· ἀφίχθέντος δὲ αὐτοῦ εἰς Λύγούσταν, ἐρελκύει τὴν προτοχήν του ἡ νέκθρησκεία, ἡ διαδιδόμενη ὑπὸ Μαρτίου τοῦ Λουθήρου καὶ Φιλίππου τοῦ Μελάγχθονος, ἀνδρὸς περιβεβλημένου τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν σοφίαν. Ἐκθέτει μετὰ ταῦτα συντόμως τὸ δόγμα, τὴν λατρείαν, τὰ ἔθιμα τῶν αἱρετικῶν τούτων τῶν ἀποκχλούντων ἐκ αὐτοῦ. Εὐχγγελικῶς,

προχωρῶν δὲ διὰ τῆς Οὐλμης, λαμβάνει ἀφορμὴν ὅπως περιγράψῃ τὸν βουνὸν τοῦ Δουνάβειος. Ἐκεῖθεν παράσκει τὰς πεδιάδας τῆς Σουβίας, διέρχεται ἀλλοδαπὰς πόλεις Σπίρς, Οὐορματίας (Worms), Μαγουντίας, Κούλνεντίας καὶ Κολωνίας, ὧν ἐκάστην ἰδίως περιγράφει, μάλιστα δὲ τὴν τελευταίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πολυάριθμα λείψανα. Εἰς τινὰ τῶν παρεκβάσεων αὐτοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἀναδικπτιστῶν, καὶ περὶ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Μύνστερ, ἀρχηγοῦ αὐτῶν, περὶ τῶν δοξαστῶν καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ, περὶ τοῦ θαυμασμοῦ ἐν διήγειρε, καὶ τοῦ ἐλαεινοῦ θανάτου ἐν ὑπέστῃ. Ἐκ Κολωνίας μεταδίδει ὁ Νίκανδρος εἰς Ἀκουίγγρανον, καὶ τοῦτο καὶ τὴν ἐν αὐτῷ γενομένην στέφιν τῶν Αὐτοκρατόρων περιγράφει κατ' ἑκτασιν· ἐντεῦθεν δὲ ἀπελθὼν εἰς Λουάνιον (Louvain), περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ περιφήμου καὶ ἀκμάζοντος Πανεπιστημίου ἀναφέρει, περαιοῦται δὲ τέλος εἰς Βρυξέλλας, ἐνθα Κάρολος ὁ Ε' διέτριβε μετὰ τῆς ἰδίας Αὐλῆς. Ἐνταῦθα ὁ Γεράρδος τὴν ἐκδοσιν τῆς ἰδίας ἀποστολῆς ἐκτίθει τῷ αὐτοκράτῃ, καὶ ὁ Νίκανδρος συνοδεύει αὐτὸν εἰς τὰς πρὸς ὑψηλῆς περιωπῆς ἄτομα ἐπισκέψεις, ἐξαιρέτως δὲ πρὸς Μαρίαν ἀδελφὴν Καρόλου τοῦ Ε' καὶ χηρεύουσιν ἀνατῶσαν τῆς Οὐγγρίας. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέρχεται καὶ περιοδεύει τὴν Βραβαντίαν καὶ τὴν Φλάνδραν, καὶ ἐξκολουθεῖ τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ Μεκκλίνου (Mecklin) καὶ Ἀντουερπίας. Καὶ ὁ μὲν Γεράρδος συνοδεύει τὸν Αὐτοκράτορα ὁ δὲ Νούκιος τὸν Γεράρδον. Εἶναι δὲ σπουδαία ἡ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως γινόμενη περιγραφή τῆς Ἀντουερπίας, τὴν ἐμπορίαν τῆς ὁποίας δὲν διαστῆζει νὰ ἐκτιμήσῃ ὡς ἀνωτέραν τῆς ἐμπορίας πάσης ἄλλης πόλεως. Ἐκεῖθεν μεταδίδει μετὰ τῆς Αὐλῆς εἰς Γάνδανον, ἐπαναστὰν ἔδω κατὰ Καρόλου, δαμασθὲν δὲ ὑπὸ τούτου, ἐν ἀλλὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἡπιότητα μεταχειρισθέντος. Ἀπολείπων δὲ τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Βραβαντίαν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, καὶ ἐπισκεπτόμενος τὸ Ρατερδάμον δὲν παραλείπει νὰ ἀναμνήσῃ, ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη ἔγινε περιφανὴς ὡς πατρίς τοῦ Ἑράσμου, καὶ τούτου ὑπερυψοῖ τὴν σοφίαν, καὶ δίδει βιογραφικὰς τινὰς εἰδήσεις. Διατρέξας τὴν Ὀλλανδίαν ἐπιστρέφει εἰς Βρυξέλλας, πεμψθέντος δ' ἐντεῦθεν τοῦ Γεράρδου εἰς Λεόδιον (Liège) ἕνεκα ὑποθέσεων τοῦ κράτους, ὁ συνοδοιπόρος αὐτοῦ ἐκπεπληγμένος ἐκ τῆς θέας τῶν ὀρυκταίων τῶν γαιανθράκων, περιγράφει ἡμῖν αὐτὰ περιέργως. Ἐντεῦθεν βλέπει αὐθις τὴν Ἀμβέρσιν· διαταγέντος δὲ τοῦ προστάτου αὐτοῦ νὰ ἀπέλθῃ πρεσβευτὴς ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Νίκανδρος διὰ Βρουγῶν (Bruges), Λουγάρκης καὶ Καλέτους (Calais) ἔπαται αὐτῷ. Καὶ ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Ἀποδημιῶν. Περὶ τῆς ὑποθέσεως δὲ τοῦ ἐκδοθέντος δευτέρου βιβλίου πληροφορεῖ ἡμᾶς αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς λεγομένων· «Ὅσα μὲν ἢ δὴ ἐς Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ συναλόντι ἢ φάναι τῆς ἐντὸς τοῦ Ῥήνου Βαλγικῆς, ἄχρι πόλεως Καλέτους, συμβάντα μοι, ἐν τῷ πρῶ τῷ»

» του μοι συντεθέντι λόγῳ, φίλων φίλτατέ μοι
» Νικόλαε, ἵπως ἀκήκου. Τὰ δ' ἐκ Καλέτης καὶ
» περαιώσεως αὐτῆς τῆς πρὸς τὴν Βρετανικὴν
» Ἀγγλίας νῆσον, τὰ τ' ἐν ταύτῃ μοι ὁραθέντα,
» καὶ ἐξ ἄλλων ἀκουσθέντα, θέσεώς τε περὶ καὶ
» φύσεως, μεγέθους τε πόλεων, καὶ ἔθνη τῶν ἐν
» ταύταις οἰκούντων, ὅσα τε κατὰ δύναμιν εἰμι
» ἠθροικῶς, ἐπεξιὼν ἔρχομαι. Καὶ τὰ μὲν Βελγι-
» κῆς—τῷ πολυμαθεῖ καὶ σεμνῷ προσανέμεν.
» Τὰ δέ γε νῦν μοι ῥηθήσεται μέλλοντα, σοὶ τῷ
» φίλτατῷ μοι Κορνηλίῳ ἀφασιώσω. Ὅρῳ καὶ
» γὰρ σε, πολύτλαν, καὶ πολύμαχον, καὶ τὸ
» πλείστον ἐπὶ ξένης βιοῦντα, πλείστας ὅσας ἀπο-
» δημίας ἀνατλήντα, καὶ πόλεις τὰς ἐν τῷ Εὐ-
» ξείνῳ παραθαλασσιδιῶς πεπλευκότες, καὶ βυρ-
» χερικῶν ἠθῶν πείραν διαγνόντα. Ἴνα δὲ μηδὲ
» τῶν προσαρκτίων καὶ παρωκεανείων ἄμμιρος
» εἴης, δεῖν φήθη, ὄντι τοιούτῳ, ταῦτά σοι ἐπε-
» ξιέναι. Καὶ γὰρ σοὶ τε καὶ μοι ἀνέκαθεν εἰμαρτο,
» εἴ τι τοιούτῳ ἐστίν, ὃ ἐπὶ ξένης βίης. Διὸ οὐκ
» ἀπεικὴς πρὸς σέ ταῦτα γράφω, φιλήκοόν τινα
» καὶ φιλομαθῆ ἐπιγινώσκων. Ἐνθὲν τοι καὶ ἄρ-
» ξασθαι καιρὸς ἔπεισιν. »

Ἐν τῇ διηγέσει ἐκείνῃ ἀναδεικνύεται παρατη-
ρητὴς ἐπιμελέστατος, καὶ ποτὲ μὲν γεωγράφος,
ποτὲ δὲ χωρογράφος, ποτὲ δὲ φυσιογράφος, ποτὲ
δὲ ἱστορικός, πόλεις, χώρας, ἔθνη, ἄτομα εἰς ἡ-
μᾶς ἐξιστορεῖ μετὰ δυνάμεις ἐρμηνευτικῆς καὶ
μετὰ πολιτικῆς συνέσεως. Ἀλλῶν δὲ περὶ Ἑρρίκου
τοῦ Η', περὶ τῶν γάμων αὐτοῦ, περὶ τῶν ψευ-
δῶν θαυμάτων τῶν φρατόρων, περὶ τῆς τῶν μον-
αστηρίων καταργήσεως, περὶ τῆς θρησκευτικῆς
ἀναμορρώσεως, περὶ τῶν πολέμων τοῦ βασιλέως
μετὰ τῆς Σκοτίας, μετὰ Φραγκίσκου τοῦ Α', βασι-
λέως τῆς Γαλλίας, εὐπρόσδεκτον προσφέρει εἰς ἡμᾶς
δῶρον τὰς ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ διασπαρμένους κα-
λὰς καὶ ἐπιζητήτους εἰδήσεις. Ἀλλ' ὥσαντι ἡ τύχη
ἀπεστρέφετο σχεδὸν κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς
ν' ἀναπολήσῃ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ὑπηρεσίαν τινὰ
ἄλλοτε ἤδη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προσ-
αχθεῖσαν, ἡ ἐκδοσις τοῦ χειρογράφου διεκόπη ἐκεῖ
ἐνθα εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον μᾶλλον ἐνδιέφερε νὰ
δημοσιευθῇ.

Ὡς ἀνωτέρω ἤδη εἶπομεν διασώζεται ἐν τῇ Ἀμ-
βροσιανῇ χειρογράφῳ τοῦ Νικάνδρου, καὶ ἵσως
μετεβιβάσθη ἐκεῖσε ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅτε ὁ τὴν
βιβλιοθήκην ἐκείνην ιδρύσας καρδινάλιος Φριδερί-
κος Βορρόμικῆς, ἔστειλεν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὰς χί-
ρας ἡμῶν ἀνθρώπους, ὅπως μετὰ εὐσεβοῦς καὶ φρο-
νίμου βουλῆς συνάξωσιν αὐτὰ ἐκ τῶν μοναστηρίων,
εἰς ἅτινα προσέφερον ἀντάλλαγμα ρελώνια, ἀργυρὰ
θυμιατήρια καὶ ἱερὰ ποτήρια. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ
Ἀγγλὸς ἐκδότης ἐπειράθη διὰ μέσου φίλου καὶ
συμπatriώτου αὐτοῦ νὰ προμηθευθῇ ἀντίγραφον
τοῦ καιμένου ἐκείνου, ἵνα συμπληρώσῃ τὸ τῆς Βοδ-
λεϊανῆς· ἀλλ' οἱ βιβλιοφύλακες ἀπεποιθήσαν τὴν
ἄδειαν τῆς ἀντιγραφῆς, προφασίζόμενοι ὅτι ἐσκό-
πευον νὰ δημοσιεύσωσιν αὐτοὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος

πόνημα. Αὕτη ἡ ἀπάντησις, οὐχὶ βέβαια φιλόφρων
καὶ ἵσως οὐχὶ ἀληθεύουσα, δὲν μοι ἐφάνη ἀπροσ-
δόκητος. Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1813, ὅτε ἐγὼ ἀ-
νεύρισκον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἐκείνῃ τὸ μακρὸν τεμά-
χιον τοῦ περὶ Ἀντιδόσεως τοῦ Ἰσοκράτους, ὡς
ἂν ἡ τῶν ἄλλων ἐπιμέλεια ἐξήλεγγε τὴν ἀμέλειαν
αὐτῶν, οἱ βιβλιοφύλακες ἐκεῖνοι ἀνεδείχθησαν μᾶλ-
λον περισκεμμένοι. Ἦκ τούτου δὲ παροτρυνθεὶς
εἰς ἐξ αὐτῶν, ὅστις μετέπειτα, ὡς σπανίως συμ-
βαίνει, τὴν καρδινάλικὴν πορφύραν περιεβλήθη ὡς
βραβεῖον τῆς αὐτοῦ σοφίας, Ἀγγελοῦ ὁ Μαΐος, μετ'
οὐ πολὺ διὰ τῆς Λατινικῆς τοῦ λόγου ἐκείνου με-
ταφράσεως, μετὰ τινων διαφόρων τοῦ καιμένου γρα-
φῶν, προσιμιάζε τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιτυχῶν αὐ-
τοῦ ἐρευνῶν, δι' ὧν αἱ ἐργασίαι ἐνός καὶ μόνου
φιλοπόνου ἀνδρός ἀπέβησαν ἐπωφελεῖς εἰς τὰ γράμ-
ματὰ, ὅσον αἱ ὁλοκλήρου Ἀκαδημίας. Ὡς ἐκ τού-
του μὴ θέλων ἐγὼ νὰ διεγείρω ζήλοτυπίαν, καὶ νὰ
ἐκτεθῶ εἰς ἀποποιήσεις, ἔπαυσα τὰς περαιτέρω ἐ-
ρεῦνας ἄλλων χειρογράφων, καὶ ἀφῆκα κατὰ μέρος
καὶ τὸ τῶν Ἀποδημιῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη,
ἐν τῇ πατρίδι ἀπονοστήσας, μόλις ὁ Δρ. Κράμερ,
ἐδημοσίευσεν τὸ μέρος τοῦ πονήματος τοῦ συμπο-
λίτου μου, θέλων νὰ λάβω σαφεστέραν γνῶσιν τοῦ
πράγματος, ἀπευθύνθη πρὸς ἄνδρα οὐχὶ μόνον ἐν
τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τοῖς Μεδιολάνοις, ἀλλ' ἐν οἰαδῇ-
ποτε ἄλλῃ πόλει τῆς Ἰταλίας, δυνάμενον εὐκόλως ἐ-
καῖνο, ὅπερ εἰς ἄνθρωπον ξένον ἤθελεν ἀποβῆ πιθανῶς
δυσκατόρθωτον. Ἦτο δὲ οὗτος Φήλιξ ὁ Βελλότιος,
ἐμὸς ἄλλοτε συμμαθητὴς ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τῆς
Παυλίας, νῦν δὲ ἤδη ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα, ἀπὸ τῆς ἐφη-
βίας μέχρι τοῦ γήρατος πρὸς ἐμὲ συνδεόμενος δι'
ἐνδομύχου φιλίας, ἐπαξίως περιδοξὸς διὰ τὰς λαμ-
πρὰς ἐξαιρέτως αὐτοῦ μεταγλωττίσεις τῶν τριῶν
Ἑλλήνων τραγικῶν. Πρόθυμος καὶ ἑτοιμὸς εἰς τὴν
αἵτησιν, διεβίβασέ μοι οὗτος οὐχὶ μόνον ἰδιαιτέρην
περὶ τοῦ χειρογράφου πληροφορίαν, ἀλλὰ καὶ ἰδιο-
χείρως ἀντιγεγραμμένας διαφόρους σελίδας.

Τὸ Ἀμβροσιανὸν καίμενον τοῦ Νικάνδρου, σημει-
ούμενον D. 72, στερεῖται τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους.
Σύγκειται ἐκ φύλλων 84, ὧν τὰ μὲν κατεσχι-
σμένα, τὰ δὲ ἐμβλασμένα. Περιέχει δὲ μέρος τοῦ
δευτέρου βιβλίου, καὶ μετὰ τὸ φύλλον 26 ἀρχεται
τὸ τρίτον καὶ ἐξκαλοῦθαι ἐπὶ ἄλλα 58.

Ἐν τῷ περιθωρίῳ σημαιοῦνται τὰ ἀντικείμενα
περὶ ὧν πραγματεύεται τὸ καίμενον, ταῦτα δὲ εἰσι
τὰ ἐπόμενα·

Τοῦ δευτέρου βιβλίου.

Ὅσα οἱ μοναχοὶ δι' αἰσχροκέρδειαν εἰργάζοντο.
Περὶ τῆς θαυματουργοῦ γράδος.
Λημνηρία Ἑνρίκου βασιλέως κατὰ τῶν μοναχῶν.
Περὶ τῆς τῶν Ἀγγλῶν ἀποστασίας ἐκ τοῦ Ῥώ-
μης ἀρχιερέως.
Περὶ τοῦ Θωμᾶ ἐπισκόπου Λονδίνης.
Περὶ τῆς Ἑνρίκου πρὸς τὸν βασιλέα Γαλλίας
Φραγκίσκον μάχης.
Περὶ τῆς ἐν Πικαρδίᾳ πόλεως Βολωνίας.

Μερὶ τοῦ πρεσβευτοῦ Γηράδου.
Περὶ τῆς μεγίστης νηός.
Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ.
Δημηγορία Θωμᾶ πρὸς τοὺς στρατιώτας.
Καμέρακον πόλις ἐπίσημος.

Τοῦ τρίτου βιβλίου.

Περὶ τῆς βασιλίδος Πανονίας Μαρίας.
Περὶ Λευτακίας τῶν Παρισίων.
Περὶ τῆς Γαλλίας κατὰ μέρος.
Περὶ τῶν ποταμῶν Γαλλίας.
Περὶ τῶν καλουμένων βαρόνων.
Περὶ τοῦ βασιλέως Γάλλων Φραγκίσκου.
Φραγκίσκου πρὸς Μεδιολάνων ἐκστρατεία.
Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου ἀλώσεως.
Περὶ τῆς ἐπανάδου Φραγκίσκου καὶ τοῦ γάμου.
Περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ῥωμίων πόλεως ὑπὸ Βορδώνου.
Ὅσα οἱ στρατιῶται τοῖς Ῥωμαίοις κακὰ ἐνεδείξαντο.
Πολιορκία Νεαπόλεως.
Περὶ Χαϊρατίνεω τοῦ καὶ Βαρθολομαίου.
Περὶ Τύννητος πόλεως ἐν Λιβύῃ.
Περὶ τοῦ Ἀνδρέου δ' Ἀπούρια.
Περὶ τῆς λυτρώσεως τῶν αἰχμαλώτων εἰς Τύννητα.
Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεως Κορώνης.
Περὶ τῆς Πάτρας πόλεως λεηλασίας.
Περὶ τῆς Φραγκίσκου καὶ Σουλεϊμάνεω φιλίας.
Περὶ τῆς ἀλώσεως Ἰκννούζη ἐκ τῶν Χυμάρης.
Περὶ τῆς μάχης Σουλεϊμάνεω κατὰ τῶν Οὐγεντῶν.
Περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ πολιορκίας Τούρκων.
Ὅσα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει μισθοφόρων ἐπράχθη κακὰ.
Λεηλασία τῆς Κερκυραίων νήσου.
Περὶ τοῦ ὀφθέντος ἐν Κερκύρᾳ τέρατος.
Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ναυπλίας πολιορκίας.
Περὶ τῶν Οὐγεντῶν καὶ Σουλεϊμάνεω συμπόσεως.
Περὶ τῆς πρὸς Ἀργιέρην αὐτοκρατορίας ἀρξέσεως.
Περὶ τοῦ συμβάντος ναυαγίου ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στόλῳ.
Περὶ τῶν καλουμένων Γουέλφων καὶ Γιβελλίνων.
Περὶ τῆς Λιπαρέων νήσου λεηλασίας.
Ἐκκρησις τῆς ἐν Γαλλίᾳ καλλιφόρου πηγῆς.
Περὶ Ἀγγέλου Βεργηνίου ἐκ Κρήτης.
Περὶ τοῦ εἶδους ἡλικίας Φραγκίσκου βασιλέως.
Λούγδουνον πόλις ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσημος.
Περὶ τῆς Ταυρίνης πόλεως διαστήμου.
Περὶ τῆς μεγίστης πόλεως Μεδιολάνων.
Περὶ Βονωνίας πόλεως ἐπιστήμου.
Περὶ Φλωρεντίας πόλεως περιφανούς.
Περὶ Σιένης πόλεως ἐπιστήμου.
Περὶ Οὐιτέρβου πόλεως.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐξάγεται πόσον ἐστραλμένως ἐν τινι ἀριθμῷ τῆς Ἐφημερίδος τῶν Σοφιστῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους, νομίζω μάλιστα τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἀναγγέλλῃ ὅτι ὁ Κύ-

ριος Ζίγγελ, δόκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ τῆς Ἀλλῆς πανεπιστημίου, εὑρεν ἐν τῇ Ἀμβρουσιανῇ πλήρως τὸ κείμενον τοῦ Νουκίου, καὶ ὅτι περιέχει τὸ τρίτον βιβλίον, τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἀποδημίαν αὐτοῦ· ὡς ἂν μᾶλλον ἢ περὶ τῆς Γαλλίας μὴ ἐποίει λόγον ἐν αὐτῷ περὶ τῆς Ἰταλίας καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ πολέμων καὶ γεγονότων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέκα περίπου ἔτη προγενεστέρων τῶν τοῦ Νουκίου ἀποδημιῶν. Ὅπως δὲ ποτε ἤθελεν εἰσθαι πάντοτε ἐπιθυμίας ἄξιον νὰ συναπαρτισθῇ ἐκ τῶν δύο χειρογράφων κείμενον σχεδὸν πλήρες, διότι κατ' ὀλίγα μόνον ἤθελε μείνει ἐλλιπές, ἢ μᾶλλον νὰ παραβληθῶσι μετὰ τῶν τριῶν βιβλίων, ἅτινα, καθ' ἃ εὗρίσκω εἰς σημειώσιν μου δὲν ἐνθυμούμαι πόθεν ληφθεῖσαν (*), ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἑσκουριλίῳ τῆς Ἰσπανίας βιβλιοθήκῃ.

Ῥέον καὶ σφῆς κρίνει δικαίως ὁ Κράμερ τὸ ὕψος τοῦ Νικάνδρου. Καὶ τῷ ὄντι, ἡ ἀνέγνωσις τῶν Ἀποδημιῶν αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι τὴν ἐν τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ πεῖραν ἀπέκτησε κυρίως, οὐχὶ ὡς συνειθίζον οἱ πλεῖστοι ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, ἀλλὰ ποτισθεὶς τοῖς κομψοτέροις τρόποις τῶν δοκίμων τῆς Ἑλλάδος συγγραφέων· ἠθέλομεν μάλιστα εἰπεῖ ὅτι λείως καὶ ὁμαλῶς προβαίνει, ἂν ἐνίοτε δὲν περιέπιπτεν εἰς συντακτικόν τι ἀμάρτημα, τὸ ὅποιον δὲν θέλει ρανῇ παράδοξον, ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι δὲν εἶχεν εἰσάτι ἐπεξεργασθῇ τὸ ἴδιον πόνημα. Μὴ μεμφθῇ δέ τις τὴν παρὰ τῷ Νικάνδρῳ συχνὴν χρῆσιν ἐκφράσεων ἢ ὑποτυπώσεων, διότι ἂν αὕτη ἐπιτρέπεται ἐνίοτε καὶ εἰς τοὺς ἱστορικούς, πολὺ μᾶλλον ἐπιτρέπεται εἰς συγγραφὰ ἀποδημιῶν, μεταβάλλοντα κολλάκις τὴν τοῦ λόγου ὑπόθεσιν, καὶ μάλιστα ὅταν οὐχὶ δι' ἐπίδειξιν ἀγγινοίας μεταχειρίζεται αὐτάς, ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ τὰ πράγματα καταφανῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Νικάνδρου ἐκτὸς τῶν ὅσα αὐτὸς ἀναφέρει ἐν τῷ ἰδίῳ πονήματι, οὐδὲν ἠδυνήθη ὁ ἐκδότης αὐτοῦ νὰ συνάξῃ. Ἐν τέλει τοῦ πρώτου βιβλίου, τὸ ὅποιον ἀφιερῶ τῷ φιλτάτῳ τῶν φίλων αὐτοῦ, οὐ τις ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα, προσθέτει ὅτι ἡ ταύτου ἀγαθότης θέλει ἀνεπληρώσει ὅλα τὰ ἐλαττώματα ἅτινα ἐπροξενήθησαν ἐκ περιστάσεων προσερχομένων ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ δυστυχίων, καὶ ἐκ τοῦ σφοδροῦ ἐκείνου ἔρωτος ὑφ' οὗ κατείχετο, φεῦ! διὰ τὴν Νουκίαν ἐκείνην, ἥ μόνη ἡ ἀνάμνησις συνετάραξε καὶ ἀνέρπαιε τὴν καρδίαν του, ἔρωτος ἀρχὴ γενομένου τῶν δυστυχημάτων αὐτοῦ, εἰς ἣν μόνον ὤφειλε τὴν γνώσιν πολλῶν ἔθνων καὶ πόλεων καὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν πολιτισμάτων. Ἡμεῖς δὲ νῦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος Νουκίας εἰκάζομεν ὅτι ἦτο αὕτη σύζυγός του, καὶ ὅτι αὐτὸς δὲν ὑπαινίσσεται ἔρωτα ἀτυχῇ διὰ τὸ διαφιλονεικῆθαι ἀντικείμενον τῶν πόθων

(*) Ἴσως ἐκ τῆς ὑπὸ Ἰωάννου Ἰριάρτου (Iriarte) δημοσιευθείσης τῇ 1769 περιγραφῇ τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης.

αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι αὕτη προσφιλεστάτη συμβίβη αὐτοῦ οὐσα, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὑπὸ ἀώρου θανάτου ἀπρηπάγη, ἢ, ἵνα σκληροτέρη ἀποβῇ ἡ ὁδὸν τοῦ Νικάνδρου, ἐφρονεῖτο ἢ ἡχμαλωτεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Σουλεϊμάν, καὶ ὁ θηριώδης Χαϊρατίνος, διὰ σιδήρου καὶ πυρὸς κατεργαζόμενοι τὴν νῆσον Κέρκυραν, ἀπήγαγον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν οὐχ ἥττον τῶν δισμυρίων κατοίκων. Καὶ ὑπῆρξεν αὕτη μίξ τῶν ἐγγεγραμμένων ποσοτήτων ἐν τῷ ἀτελευτήτῳ λογαριασμῷ τῶν δυστυχημάτων, ἅτινα, ὡς αἱ Χριστιανικαὶ Δυνάμεις πιστεύουσιν ἢ προσποιούντι, ὅτι πιστεύουσι, δύνανται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν σταυροφόρων καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας προξενηθέντων κακῶν, νὰ ἐξαφληθῶσι σήμερον διὰ τοῦ παρὰδόξου Χάττι Χουμαγιούν.

Ὅπως δὲ ποτε καταφυγὼν ὁ Νούκιος ἐν Ἑνετίᾳ, ἐγνώρισεν, εἰκάζω, διὰ τῶν δύο Κερκυραίων, Ἀντωνίου τοῦ Ἐπαρχοῦ καὶ Νικολάου τοῦ Σοφιαννοῦ, οἵτινες ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διέτριβον ζητοῦντες ἀνακούρισιν τῶν συμφορῶν τῆς πατρίδος, καὶ κοσμοῦντες αὐτὴν διὰ τῆς ἰδίας ἀρετῆς καὶ σοφίας, Ἰάκωβον τὸν Μενδόζαν Ἰσπανόν, ἄνδρα πολλὴν κακτημένον παιδείαν, καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα περιποιούμενον. Οὗτος ἐτίμα καὶ τὸν Σοφιαννὸν καὶ τὸν Ἐπαρχον, ὥστε καὶ τὸν πρῶτον εἶχεν ἀποστέλλει εἰς τὸν Ἀθῶνα πρὸς ἀποκτισιν χειρογράφων (*). ἦτο δὲ πρεσβευτὴς Καρόλου τοῦ Ε' παρὰ τῇ Ἑνετικῇ πολιτείᾳ. Δυνάμεθα εὐλόγως λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οἱ δύο αὐτοῦ συμπολίται εἰσῆγαγον τὸν Νούκιον παρὰ τῷ Μενδόζᾳ, ὁ Μενδόζης δ' ἐπειτα εἰσῆγαγεν αὐτὸν παρὰ τῷ Γηράρδῳ, μεθ' οὗ κοινὰ εἶχε καὶ τὴν παρὰ τῷ αὐτῷ μονάρχῃ διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ τὰ προτερήματα τῆς παιδείας.

Τὸ 1546 ἔτος, ὁφείλοντος τοῦ Γηράρδου νὰ φθάσῃ τὸν ἡγεμόνα του ἐν Βρυξέλλαις, ὁ Νικάνδρος ἐπετρέπη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Σκοτίαν. Ἄς ἀκούσωμεν αὐτὰς αὐτοῦ τὰς λέξεις:

« Ἐπανακληφόμεθα δὲ τῶν πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένων, τὰ περὶ τοῦ πρέσβως Γηράρδου φημι, τοῦ ἐξ αὐτοκράτορος πρὸς Ἑνρίκον ἀποσταλέντος: ὅπως τε τὰ καθ' αὐτὸν συμπεράνας ἀπέπεμψε. Χρηματίσαντος τοίνυν τούτου πολλάκις Ἑνρίκῳ, καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτοκράτορος προτεθέντα δεξιόμενος, καὶ τούτοις ἐμμένειν συνταξάμενος, τὸν πρεσβυτὴν ἀπέλυσεν. Ἐγὼ δὲ προσμεῖναι ταύτῃ ἐνθυμηθεὶς, ἐνδόσιμῳ τῷ πρεσβευτῇ ἤτησα. Ὁ δὲ μόλις τοῖς ἐμοῖς εἰξας θελήμασιν, ἵππον τε καὶ ὄπλα καὶ τὰ πρὸς διατροπὴν ἐπιδεδωκώς, μεθ' ἡλαρότητος ἐξέπεμψε. Αὐτὸς δ' ἐπανεστρεψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

« Βουλόμενος δ' ἐγὼ καὶ περαιτέρω τῆς νήσου προσῆναι, ἔσχον αἰτίαν τῆς Ἑνρίκου πρὸς τοὺς ἐν Σκοτίᾳ ἐκστρατείας. Ὁ γὰρ Ἑνρίκος δύναιεν ἀξιόχρεων ἀθροίσας, ἐκ τε τῶν τῆς νήσου, προσέτι δὲ καὶ ξενικὸν οὐκ ὀλίγον, κατὰ τοὺς ἐν Σκοτίᾳ

ἀπέπεμψεν. Ἦσαν δ' Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγη μοῖρα, καὶ Ἰσπανῶν, προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐκ Πελοποννήσου Ἀργείων, ἔχοντες σφίσι στρατηγὸν Θωμᾶν ἐκείνον τὸν ἐξ Ἀργους, οὗ τῆς ἀνδρείας περὶ καὶ φρονήσεως, καὶ τῆς πρὸς τοὺς πολέμους ἐμπειρίας, ἐν τοῖς ἐρεξῆς ῥηθήσεται. Τούτῳ οὖν τῷ Θωμᾷ συνταχθεὶς, ἐς τὸν κατὰ τῶν τῆς Σκοτίας πόλεμον μετὰ τῶν ἄλλων ἐξίημεν. Φθάσαντες δ' ἄχρι Ταμέσιος ποταμοῦ, ὅς τὴν τε Ἀγγλίαν ἐκ Σκοτίας ὁρίζει, ἐγγὺς πού τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις φρουρίων, ἐπικηνοῦμεν. Οἱ μὲν οὖν ἡμέτεροι φίλοι ἵπποι ἐπιδρομὰς καὶ ἐπιθέταις ὁσημέραι κατεργαζόμενοι, λείαν ἤλασιν. . . . τὴν χώραν ἐδῆουν, καὶ ἅπανσαν τὴν περίχωρον. . . . πόλεις τινὰς οὐ μεγάλας ἐξεπόρθουν. Ἐνδόντων οὖν τῶν ἐπιχωρίων, πρεσβείαν πρὸς Ἑνρίκον ἀπέστειλαν, καὶ τινα τῶν σφίσι χωρίων καὶ πόλεων προσέδωκαν, καὶ ἀνακωχὴν τοῦ πολέμου ἐκτήσαντο: ἡμεῖς δ' ἐν Λονδίνῃ ἐπανήλθομεν » (*).

Περὶ τοῦ Θωμᾶ τούτου οὐδένα ἄλλον γινώσκω ποιοῦντα μνείαν. Ἦτο δὲ οὗτος εἰς τῶν ἀνδρείων ἐκείνων ἡμετέρων ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες μετὰ τῶν ἰδίων συστρατιωτῶν προσέφερον βραχίονα καὶ ζῶην εἰς ἡγεμόνας ξένους, ἐπειδὴ πατρίδα ἵνα ὑπερασπίσωσι δὲν εἶχον πλέον. Περίφημοι εἶναι οὗτοι ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν χρόνων ἐκείνων: ἐστράτευσον ἑμιπποι, καὶ ἐκαλοῦντο *stradioti*, στρατιῶται. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει αὐτοὺς Κοριωλάκος ὁ Κιππικός: « εἶναι οὗτοι, λέγει, ἄνδρες μεγάθυμοι καὶ ἱκανοὶ πρὸς πᾶσαν ἀνδρείαν ἐπιχείρησιν, οἵτινες δι' αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν τοσοῦτον ἠράνισαν τὸ ὑπὸ τοὺς Τούρκους διατελοῦν μέρος τῆς Πελοποννήσου, ὥστε κατεργήσωσαν αὐτό. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶναι φύσει λίαν φιλόρπαγες, ἐπιτηδεύοντες εἰς τὰς ἐπιδρομὰς ἢ εἰς τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας. Μεταχειρίζονται ξυλίνην ἢ δερματίνην ἀσπίδα (*targa*) καὶ λόγχην: ὀλίγοι δὲ τινες θώρακιον (*corsaletto*): οἱ ἄλλοι φοροῦσι βαμβάκινον θώρακα σκέποντα αὐτοὺς κατὰ τῶν πληγῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνδρειότεροι δὲ πάντων εἶναι οἱ τοῦ Ναυπλίου, πόλεως τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀργείων » (**).

Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν στρατιωτῶν ἦτο καὶ ὁ Θωμᾶς, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο περὶ αὐτοῦ λέγει τὸ ἐν Λονδίνῳ ἐκδοθὲν μέρος τῶν *Αποδημιῶν*. Ἀρκαῶντα ὁμοίως προσθέτει τὸ ἐπόμενον μέρος, ὅπερ νῦν ἐνταῦθα δημοσιεύομεν, συμπληροῦν τὸ δεῦτερον βιβλίον, καὶ συνδεόμενον μετὰ τῶν λέξεων

« καὶ Θωμᾶν, τὸν τῶν ἐκ Πελοποννήσου στρατηγόν, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν * * * * * », δι' ὧν τελευτᾷ τὸ τυπωθὲν μέρος τοῦ πονήματος τοῦ Νουκίου.

Προτάττομεν δὲ ὀλίγας γραμμάς ἐκ τοῦ ἤδη ἐκδοθέντος πρὸς ἐντελεσέραν αὐτοῦ κατάληψιν.

« Ἀρχομένου δ' ἤρος, αὐθις ὁ Κελτῶν βασιλεὺς

(*) Andres. Προλεγόμενα εἰς τὰς *Epist. Antonii Augustini*.

(*) Καθ' ὅλας τὰς ῥήσεις προῦμεν ἀπαράλλακτον τὴν γραφὴν τοῦ σταλέντος ἡμῖν χειρογράφου. Σ. Δ.

(**) Coriolano Cipriaco. *Guerre dei Veneziani nell' Asia*.

δυνάμεις πολλάς ἐτοιμάζων ἐλέγετο· καὶ Βολωνίαν πολιορκήσων ἠπειλεί. Αὐτὸ δὲ καὶ Ἑνρίκος τὰς δυνάμεις ἐς τὴν ἡπειρον ἔπειπε, καὶ ἐς Βολωνίαν σιτία καὶ στρατιώτας ἐτίθει. Ἐνθεν τοὶ καὶ Θωμᾶν τὸν ἐκ Πελοποννήσου στρατηγὸν σὺν τοῖς ἀμφοῖν αὐτὸν, ἐν ταύτῃ ἀπέστειλε· καὶ τὴν τῆς κἀπὶ καλουμένης Βολωνίας, καὶ τὴν τοῦ λιμένος ρυλακὴν καὶ διοίκησιν αὐτῇ ἐγχειρίσας, καὶ πάντας τοὺς ἐν ταύτῃ παύσασθαι τούτῳ προστάξας, ἐν πολλῇ τῇ δορυφορίᾳ καὶ δόξῃ κατέστησαν· ὅθεν πρὸς Γάλλους ὁσημέραι ἔργα ἄξια λόγου ἐπεργαζόμενος, τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν ἐπεδείκνυε· καὶ πολλάκις μετ' ὀλίγων ἐπὶ πλείονας ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλαύνων κατατροποῦτο· καὶ δέει τῷ ἐπ' αὐτὸν οἱ ὑπεναντίοι οὐκ εὐκαταφρονήτῳ εἶχοντο· οὗτος οὖν ὑπὸ τῶν σκοπῶν ἀπαγγειλάντων πεισθεὶς, ὡς Γάλλοι τῇ ἐπιούσῃ φρασάντων, ὅπλα τε σιτία τε καὶ τηλεβόλους καὶ ἄλλ' ἅττα ἐφ' ἀμαξίων ἐν τῷ σφῶν φρουρίῳ εἰσάξει· μέλλοιεν, εἶπετο δὲ τούτοις καὶ στρατιωτῶν ἱππέων καταφράκτων φάλαγγ', ὡς εἶχε τάχους τοὺς ἀμφοῖν αὐτὸν στρατιώτας συναθροίσας, ἐτοιμασθῆναι τούτους ἐκέλευεν· ὀπλισθέντες δὲ καὶ τοῖς ἵπποις ἀναβάντες, εὐθὺς Τρωάδης καὶ Ἀρδεσίας ἤλαυνον πύλαις· ἔδοξεν οὖν καὶ ἡμῖν τούτοις συναπιέναι· οὐχ ἴν' ἀνθρωπείῳ τὰς χεῖρας εἰ τίχοι μολύνωμεν αἵματι, εἰ καὶ τοῦτο ἐξὸν ἡμῖν ἐν στρατῷ τεταγμένοις, ἀλλ' ἵνα τὴν παρὰ τῶν στρατιωτῶν θρυλλουμένην ἀνθρώπων ζωγρείαν, ἐν ἐπιθέσει καὶ ἐπιδρομαῖς γιγνομένην εἶδοιμεν· ἀμέλει, καὶ τοῖς ἵπποις ἀναβάντες, ἤλαυνόμεν· ἦσαν δ' οἱ μετὰ τοῦ Θωμᾶ πεντήκοντα πρὸς τοῖς πεντακοσίοις· ἡ δὲ Γάλλων φάλαγγ' ἐς χιλίους ἐπεματρεῖτο· ὁρθρὸς δ' ἦν βραχὺς, καὶ πλησίον ποῦ τῆς ὁδοῦ, ἐνθ' οἱ Γάλλοι πορεύεσθαι ἔμελλον, ἐν τινι τῶν ἐλκιδῶν χωρίων λοχήσαντες, τὴν ἡμέραν ἐμένονμεν· αὐτοῦ δὲ ποῦ πρὸς τὸ λυκαυγές, ἤγγελλον οἱ σκοπεῖ τοὺς Γάλλους τῆς πόλεως ἐξέρχονται, καὶ ἐπ' εὐθὺς τοῦ φρουρίου ἰέναι· τούτων δ' ἔτι λεγομένων, εἶδομεν καὶ αὐτοὶ τοὺς τῆς φάλαγγος προσερχόντας, στίλβοντας τοῖς ὅπλοις, καὶ τῇ σφίει μαρμαίροντας· ὁ οὖν στρατηγὸς Θωμᾶς συνάξας τοὺς ἀμφοῖν αὐτὸν, ἔφη πρὸς αὐτοὺς τοιαύδε· « Ἄνδρες συστρατιώται· ἡμεῖς μὲν ὡς ὁρᾶτε, ἐν » ἐσχάτοις τῆς οἰκουμένης τανῦν οἰκοῦμεν μέρεσι· » στρατευόμεθα δὲ βρασιλεῖ καὶ ἔθναι τῶν ὑπ' » ἄρκτον τελευταίων· οὐδὲν δ' ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς » ἐνταῦθ' ἑτερόν τι φερόμενοι ἔχομεν, ἢ τὴν εὐ- » τολμον ἡμῖν ἀνδρίαν καὶ γενναϊότητα. Αὐτὸ, πρὸς » τοὺς πολεμοῦντας ἡμᾶς γενναίως ἀντιπαραταξό- » μεθα, οὐδ' εἰ καὶ πλείονες ἡμῶν οἱ ὑπεναντίοι » φαίνονται, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν » ἀρετὴν. Ἑλλήνων γὰρ ἐσμέν παῖδες, καὶ βραβεί- » ρων σμῆνος οὐ πτοούμεθα· τοίνυν, τὴν πρόπου- » σαν ἡμῖν ἀρετὴν, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καρτερίαν » ἐπιδείξομεν, ἵν' ἅπαντες λέγῃν ἔχοιεν, ὡς οἱ ἐξ » Ἑλλάδος ἐν τοῖς Εὐρωπαίοις μέρεσιν εὑρεθέντες, » ἔργα χειρὸς ἀρίστης ἐπεδείξαντο· ὅθεν παρὰ μὲν » τοῖς βρασιλεῖσι κλέος ἀποληψόμεθα· παρὰ δ' ἅ-

» πασιν ἑσπερίοις καὶ παρωκεανίοις ἀείμνηστον » εὐνοίαν κτησόμεθα· τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, ἄν- » θρώποις καὶ συντεταγμένοις τοῖς ἐχθροῖς ἐπιβάλλω- » μεν καὶ τὴν ὠκεάνειον ἀκτὴν αἵμασιν ἐναντίων » φαινίζωμεν, καὶ τὴν πάλαι θρυλλουμένην Ἑλ- » λήνων ἀνδρίαν, ἔργοις αὐτοῖς, φανεράν ποιήσω- » μεν. » Ταῦτα τοῦ Θωμᾶ εἰπόντος, ἅπαντες τὰς ψυχὰς ἐπερρώσθησαν· καὶ τάγμασι δυοῖν τούτους μερίσας, τὸ μὲν Ἑλεάζαρῳ τῷ αὐτοῦ σημασιφόρῳ ἐπέδωκε, τὸ δ' αὐτὸς ἐπέχε. Καὶ τῷ μὲν σημαιο- » φόρῳ κατὰ νότου τοῖς ἐναντίοις εἰσβάλλειν ἐκέ- » λευεν, αὐτὸς δὲ τὸν ὑπασπιστὴν συμπαραλαβὼν, καὶ ἐς τάξιν τοὺς σὺν αὐτῷ καταστήσας, καὶ τὸ δόρυ κλίνας, ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει· τὸν προστυχόντα δὲ τῇ γῇ προσαράξας, καὶ μετὰ τοῦτον ἕτερον, ἐς τὸ πρόσω εἰσέβηκε· κατακλασθέν- » τος οὖν τοῦ δόρατος, ξιφῆρος τοῖς πολεμίοις ἐπέ- » θικεν· καὶ ἔργα χειρὸς γενναίας ἐνδειξάμενος, οὐ- » δαμῶς ἐνεδίδου· οὐ μὴν δ' ἡμέλουν οἱ ἕτεροι· ἀλλ' ἄνδρες ἀγαθοὶ γιγνόμενοι, ἀξίως ἐμάχοντο· οἱ Γάλλοι δὲ, καὶ τοὶ ἀλκιμοὶ καὶ καρτερικοὶ ὄντες, ἀλλ' οὖν γε ὑπὸ τῆς τούτων διασκεδασθέντες ῥώ- » μης, ἀτάκτως πῶς ἐφέροντο. Ἐν τούτῳ ὁ σημαιο- » φόρος Ἑλεάζαρὸς ἐκ τῆς οὐραγίας κατὰ νότου εἰσ- » βάλλον ἐξαπίνης, τούτους πτοίας ἐνέπλησε καὶ συγ- » χύσας· ὅθεν πρὸς φυγὴν ὥρμησαν· ὄντος δὲ τοῦ χωρίου ψαμμώδους καὶ χάνου, οἱ τῶν φευγόντων ἵπποι ὠλίσθαινον, καὶ τοὺς ἀναβάτας κατηδάφιζον, οἵτινες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἤλίσκοντο· ἔργῳ δ' ὄντες Ἀρδεσίῳ καὶ Τρωάδης, οἱ τῶν Γάλλων περισω- » θέντες, πρὸς τὰς πόλεις ταύτας ἐτράποντο· καὶ νίκη λαμπρὰ τῷ Θωμᾶ σὺν τοῖς ἀμφοῖν αὐτὸν ἐγε- » γόνει· καὶ πλεόντων λαφύρων γενόνασι κύριοι καὶ πολλῶν μὲν ἀμαξίων σιτία, πλείονων δὲ τηλεβό- » λων καὶ ἐτέρων ὅπλων ἐγκρατεῖς γεγονότες, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ἵππων καὶ ἱππέων καταφράκτων, ὡς τριάκοντα ζωγρείαν εἰληρότες, τροπαιοφόροι πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἐς Βολωνίαν ἐπανεστράφημεν· οἱ καὶ ὑπεδέχοντο ἡμᾶς παιανίζοντες, τὸν ἡμέτερον στρατηγὸν Θωμᾶν εὐφημοῦντες, ἀνδρίαν τε τὴν τούτου καὶ γενναϊότητα σὺν τοῖς ἀμφοῖν αὐτὸν ἐκ- » θειάζοντες· ἔπεσον δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ εἰσβολῇ, Ἑλ- » λήνων μὲν πέντε καὶ τριάκοντα· ἐτρώθησαν δ' ἐς τεσσαράκοντα· τῶν Γάλλων δ' ἐς τριακοσίου· ἐξήκοντα· κακῶκωνται δ' ἐς ἑκατὸν ἢ καὶ πλείονες· ἐτρώθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θωμᾶς, τὸν μετὸν δορατι- » σθεὶς· δυοῖν γὰρ τῶν ὑπεναντίων ἐς ταῦτό συνελ- » θόντων καὶ ἐγκαρσίως κατὰ πλευρὰν βελόντων, οὐ μὴν γε τοῦτον τοῦ ἵππου κατήνεγκαν. Ταῦτα ὁ Θωμᾶς καταργασάμενος, κλέος οὐκ ὀλίγον παρὰ τῷ βρασιλεῖ Ἀγγλίας ἀπηνέγκαστο· ὅθεν τοῖς ἀμφοῖν αὐτὸν κορυφαίοις στρατηγοῖς ἐνκριθμήσας, πρόσ- » θον οὐκ ὀλίγην χρημάτων αὐτῷ δίδεσθαι κατ' ἔτος ἐπέταττε. »

Εὐχαρίστως δὶδόντες εἰς φῶς τὰ ἀφορῶντα τὸν Θωμᾶν, θέλομεν ἐπίσης δημοσιεύσει τὰ ἐπόμενα, συμπληροῦντα τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ Νουκίου, καὶ προοιμιάζοντα τοῦ τρίτου· οὐδὲ θέλομεν παρα-

λείπει τεμάχιόν τι, ἐν ᾧ παρὰ κηκτιῶν ὁ Νούκιος ποιεῖται μνηστῆρ ἐπίρου Ἑλλήνων, διαπρέψαντος οὐχὶ διὰ τῶν ὅπλων ἀλλὰ διὰ τῶν γραμμῶν, καὶ τιμωμένου διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου τοῦ Α΄. . . αὐτοὶ τριβομένων δ' ὁπληστῶν τῶν στρατῶν ἐκπύρηνον, καὶ οὐδὲν ἄξιον πραττόντων λόγου, ἀλλ' ἐκδρομάς τινας καὶ ἐπιθέσεις συχνάκις ποιοῦμένων, ποτὲ μὲν ἐκ τούτων ὅτι δ' αὐτὸ ἐξ ἐκείνων ἠλίσκοντο, καὶ λύτρα τιθεμένων ἐκπύρηνον καὶ ἀνταλαττομένων τῶν αἰχμαλώτων, ἡλευθεροῦντο· καὶ ταῦτα μὲν ὑπὸ τῶν μισθοφόρων ξένων καὶ τῶν Γάλλων ἐπράττετο· ὑπὸ δ' Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων οὐδαμῶς, ἀλλὰ τις ἀπηνεστάτη καὶ ἀμείλικτος μάχη ἀμφοῖν διεκρίνετο· ὡς τὸν ἀλίσκόμενον ἀρ' ἐκπύρηνον δυσμενέστατα διετίθουν καὶ ὠμότατα κατέκτανον· καὶ μὴν οὐ λύτρα, οὐδὲ τι ἕτερον οὐδὲν τῆς ὀργῆς τούτους ἐμάλαττον ἢ πρὸς ἕλκον ἐκαμπτε· μᾶλλον δ' ἐξηγρίαινε· τοιαύτη τις μάχη Θηριώδης ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν τούτοις ἐπεφέρετο· ἐν τούτοις δ' ὄντων, ἔδοξε τῷ βασιλεῖ Ἐνρίκῳ φρούριον ἐν τῇ παραθαλάσσιον αὐτοῦ ταύτῃ οἰκοδομήσαι ἀκτῇ· ἀπέχον μὲν ἐκ Βολωνίας μιλίοις ἑπτὰ, ἐκ δὲ Καλέτου ἑνδεκά, ἐνθα καὶ λιμὴν οὐ μικρὸς τις ἐρέστηκε· τοῦθ' ἔνεκεν οἰκοδόμους καὶ τέκτονας, σκαφέας τε καὶ πλινθοποιούς ἐκ τῆς νήσου ἀπέστελλε, καὶ πύργον μετὰ προμαχώνων καὶ ἐπαλξεων ἐπωκοδόμει, καὶ τάφροις αὐτὸν περιεκύκλου, καὶ τηλεβόλοις καὶ ἐτέροις ὅπλοις ὠχάρου· οὐ πολλοῦ δὲ παρελθόντος χρόνου, καὶ τινες τῶν ἀμφὶ τοῖς βασιλεῦσι τούτοις ἐς ἀναχωρήν τοῦ πολέμου τούτους ἐκίνησαν, καὶ πρὸς εἰρήνην ἠρέθον, τῶν συνένων ἐς τοῦτο μεσολαβήσασθαι, ὡς ἐλέγετο· πεισθέντων δ' οὖν ποτὲ τοῖς προτεινομένοις, πρέσβεις ἐξ ἐκπύρηνον ἐπέλλοντο, ἐν ᾗ ἐκ τούτων συνέλθοιεν, καὶ τὸ σφίσι δοκοῦν ἀπορήναι· καὶ ἐκ μὲν Γαλλίας τρεῖς ἀπετέλλοντο· ὁμοίως δ' αὐτὸ ἐξ Ἀγγλίας τρεῖς ἕτεροι ἐπέλθοσαν· καὶ ἐς πόλιν Γυνέσιον, ἐν ὁρίοις οὖσαν τῆς Γαλλίας γῆς, ἐσκήνωσαν, ἐνθα τὰς ξυμβάσεις διετέλεσαν, καὶ ἀναχωρήν τοῦ πολέμου καὶ εἰρήνην ἐπρυτάνεον· αἱ δὲ ξυμβάσεις τοιαύτῃς εἶναι ἐλέγοντο· ὡς τοὺς μὲν Γάλλους ἐν τρισὶν ἔτεσι διδόναι τῷ βασιλεῖ Ἀγγλίας χρυσίων μυριάδας διακοσίας, καὶ τὰ μὲν ἡμισυ τούτων αἰνόν τε καὶ πυροὺς καὶ ἕτερα τῶν σπερμάτων ἐς Ἀγγλίαν ἀποστέλλειν, τ' ἄλλα δ' ἐς χρυσὸν ἀριθμείσθαι. Καὶ τὸν ἐπείγειον φόρον αὐτοῖς κατ' ἔτος χορηγεῖν· τοὺς Ἀγγλους δὲ, Βολωνίαν μὲν σὺν τοῖς ὁρίοις τῷ Γάλλων ἑάσειν βασιλεῖ, καὶ μηκέτι τὰς πόλεις Γαλατείας κακοῦν, εἶναι δ' ἀμνηστῆσαν ἐκπύρηνον καὶ ἀσυλίαν, εἰσιέναι τε καὶ ἐξιέναι ἀκωλύτως, ἔχειν δ' εἰρήνην καὶ ὁμαχίαν διακονίζουσιν· ἄχρι δ' οὖν ἐκ Γαλλίας τὰ χρήματα χορηγηθῇ, τὴν τε Βολωνίαν ἐνέχυρον Ἀγγλοὶ σὺν ὁρίοις ἔχοιεν· καὶ ταῦτα μὲν τῶν πρεσβευτῶν συμπερανάντων τῶν βασιλέων δ' ἐκπύρηνον συναινέσαντων, εἰρήνην τούτων ἐπεσημείσθη. Καὶ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου ἤδη συνεπεραίνετο. Τῶν πραγμάτων οὖν εἰ-

ρηνοποιηθέντων, τὰς δυνάμεις ἀπέλυσον· καὶ πολλοὶ μὲν ἐς τὰς σφῶν πατρίδας ἐπανέστρεφον· ἕτεροι δ' ἐς ἑτέρας ἀπίσαν πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοι ἄλλη διεσπάρη παροικῶν. Θωμᾶς δ' ἡμέτερος στρατηγὸς ἐς Ἀγγλίαν ἐπαλινύσσει· ἐγὼ δὲ σὺν ἄλλοις τισὶν ἡμερούμενος εἰς Ἰταλίαν ἐπανελθεῖν, ἄδειαν τῷ στρατηγῷ ἤτησα Θωμᾶ· ὁ δ' ἀσμένως μετέδωκε, καὶ χρήματα καὶ ἵππον ἀποχρώντως ἐπιδίδους, ἐλευθερίως τις καὶ μεγαλοπρεπῆς ἔδοξεν· ἡμεῖς δ' ἐκ Βολωνίας ἐς Κάλατος ἀπήλθομεν. Καὶ τὰ πρὸς τὴν σφετέρην ὁδὸν ἐτοιμάσαντες, τῆς ὁδοῦ ἡρξάμεθα· ἔδοξεν οὖν ἡμῖν ἐκ Βραβαντίας ἐς Γαλλίαν ἀπελθεῖν, διὰ τὸ ἀπόλεμον καὶ εἰρηνικὴν ἐκ πολλοῦ γεγονέναι τὴν χώραν· ὅθεν ἐς Βρουγας ἐπανήλθομεν, ἐκ Βρουγῶν δ' ἐς Γάνδανον, ἐκ Γανδάνου δ' ἐς Βρουξέλλας, κακείθεν δ' ἐς πόλιν Βίνσιον, ἐκ δὲ Βίνσιου ἐς πόλιν οὐ μικρὰν καλουμένην Τόρνακον· ἡ πόλις δ' αὕτη ὑπ' ἐπίσκοπον τάττεται, μεγάλη τις οὖσα καὶ πολυάνδρος, τετελεχισμένη γὰρ ἐστὶ, καὶ τάφροις περικυκλουμένη, οἴκοις τε μεγάλοις καὶ ναοῖς εὐθηνουμένη· ποταμὸς δ' ἐκ ταύτης κατέρχεται, οὐ μὴν γε μικρὸς, ἀλλὰ καὶ ναυσίπορος. Καὶ γὰρ ἐξελθόντες ἐκ ταύτης, ἦλθομεν εἰς πόλιν μεγάλην καὶ περίγυρον, καλουμένην Καμέρακον. Αὕτη δ' οὖν ἡ πόλις διορίζει τὴν Αὐτοκράτορος ἐκ τῆς τοῦ Γάλλων βασιλέως χώρας· ἐστὶ δὲ προῦχουσα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ περιχώρῳ πόλεων, τείχεσι περικυκλουμένη καὶ ἐπαλξεσι, προπυργίοις τε καὶ τάφροις καὶ τοῖς ἄλλοις, ἃ τὰς πόλεις δυσταλώτους ποιεῖν εἴωθε, πρὸς δὲ κτίσμασιν οἰκῶν καὶ ναῶν καλλωπίσμασιν ἀπάτας τὰς ὁμορούσας πόλεις πλεονεκτεῖ· καὶ πάλαι μὲν ὑπ' ἐπίσκοπον ἐτάττετο· νῦν δ' ἐπεὶ τῷ αὐτοκράτορι οἱ κατοικοῦντες προσκεκρούκεσαν, ἀρμοστήν ἐτήσιον αὐτοῖς ἐπιπέμπει, ὃς τὰ κατ' αὐτὴν διοικεῖ· ἐν τινι δὲ μετεωροτέρῃ τῆς πόλεως τάπη ἐγγιστα τείχους, φρούριόν τι γενέσθαι προσέταξε· καὶ τοῦτ' ἐξαρτύσας καὶ ὀχυρώσας, φρουρὰν ἀσφαλεστάτην Ἰσπανῶν κατεστήσατο· ὅθεν πρὸς τὰς τῆς πόλεως ἐπαναστάσεις τυχόν καὶ ἐπιθέσεις, τό τε φρούριον ἀμβλύνον πως τὰς τῶν πολιτικῶν γνώμας ἐρέστηκε. Ταύτης γὰρ ἔνεκα τῆς χρείας οἰκοδομήθη· ἅπαντες δ' οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ, τῆς Γαλλίας φωνῆς ἐπαίουςι, καὶ ταύτῃ προσδιαλέγονται, πρὸς δ' ἐσθῆτας καὶ ἡθῆ καὶ τοῖς ἄλλοις διαιτῆσαι τοῖς Γάλλοις ἐξομοιώνται· ἦν δ' ἡ χώρα πεδιάσιμός τις καὶ γαλοῖσις εὐκάρποις καὶ δρυμῶσι κατὰ πλεον, ποταμοὶς τε καὶ πηγαῖς κατάρρυτος· ἡμῖν δ' ἐς Καμέρακον ἀλισθεῖσιν, ἔδοξεν ἡμῖν ἐνταῦθα πρὸς σκαρτερεῖσθαι, μέχρις ἂν τὰ περὶ ἡμᾶς ἐτοιμάσῃ· καὶ γὰρ τὴν ἐκ Γαλατίας ὁδὸν ἀνίσαι ἐγνωμεν, καὶ τὰς ἐν ταύτῃ πόλεις καὶ χώρας, ὡς οἶόνθ' ἡμῖν, ἱστορεῖσθαι, ὅπως ἔχοιεν οἱ φιλομαθεῖς εἰδέναι τὰ τῆς εὐδαίμονος Γαλλίας χωρία, τὰς τε πόλεις καὶ κώμας, ποταμούς τε καὶ τόπων θέσεις, ἀνθρώπων δ' ἀναριθμῶν ιδιότητας, γῆς τε ἀρετὴν καὶ εὐθύνειαν, καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς ἡ Κελτῶν ἐπι-

φέρει χαῖρα, ἐπιτύχῃσιν· σὺ δέ μοι χαῖρε, φίλων ἀριστα καὶ ὑπερέδιστα καὶ τοῦ σοῦ, εἰ καὶ μακρὰν ἀφίστηκεν ἀπὸ σοῦ, μνημόνευε. Καὶ τῆς ἐκ νεότητος ἡμῖν συναναστροφῆς μὴ ἐπιλάθου, ἥς με μνημένως, τὴν χρόνον ἐκείνον, οἶμοι, στενάζων ἀναζητῶ· πρόσσετι δέ μοι ἐλπίς, καὶ τὴν περὶ κλην τῆς ἡμῶν ἡλικίας πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος εὐφροσύνησιν μεταρρύθμισαίηται, καὶ τῆς ἡμῶν ἐπιθυμίας πληρωθῇ· τὴν ἔρεσιν· εἴθε καὶ συμβιώτοιμεν ἐν ἀρετῇ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ, ἥς ἐφιέμενος κεραιόκω, εὐχομαι δέ καὶ σοί, τοιόνδε τι ἐπινοήσῃται· τὰ γὰρ αὐτὰ εὐχόμεθα καὶ τοῖς φίλοις ἅπαν ἂν ἐκυτοῖς εὐξαίμεθα· εἰ δ' ἴσως τὰ ἐλλείποντα τῆς ἐμῆς ἀποδημίας μαθεῖν ἐθέλεις, ἐν τῷ μετὰ τοῦτόν μοι λόγῳ λαχθήσεται. »

Νικάνδρου Νουκίου Κερκυραίου ἀποδημιῶν

Λόγος Γ'.

« Τὰ μὲν ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἀφηγηθέντα ἀποδημίας περὶ τῆς ἐμῆς, ὅσα τ' ἐς Βελγικὴν καὶ τὴν Βρετανικὴν ἔτοχα συναντήσαντα νῆσον, φίλτατε, ἴσως ἀκήκοας· καὶ γὰρ τὰ ἀπὸ Ἰταλίας καὶ Τριδέντου καὶ τῆς πρὸς Ῥῆνον Βελγικῆς, καὶ τῇ παρ' ἀμφοῖν περιπολήτῳ προσανεντιθέμην, ἐπόμενος δὲ τοῖς λοιποῖς καὶ τὰ τῆς καλλίστης Γαλλίας ἐπειγόμενος ἀρηγήτασθαι, δεῖν ὥσθην τῷ καλλίστῳ μοι ἀντιθέσθαι· εἴθισται γὰρ τοῖς φίλοις τὰ καλὰ δοκοῦντα τοῖς καλοῖς ἀπονέμειν· σὺ δὲ ταῦτα εὐμενῶς πρόσδεξι, καὶ τοῖς μεμνημένοις, ὡς οἶδας, ἐπ' αὐτῶν καὶ πρόστιθι· καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον εἰρήσθω μοι, ἡμεῖς δ' ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτου διεξίημεν, εἰς πόλιν Καμέρακον διατρίβοντες, καὶ δόξαν ἡμῖν ἐκ Γαλατίας τὴν ὁδὸν ἐς Ἰταλίαν ἀνύσκει, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, τῇ ἐπιούσῃ βυθίζῃν ἡρξάμεθα, καὶ διὰ τῆς πεδιάδος ὁδεύοντες, ἄχρι μεσημβρίας, τοῦ Ὁ' ἡλίου θερμότερον τὰ ἐπὶ γῆς ἀλεαίνοντες, ἔξω πού τῆς ὁδοῦ μικρὸν τι ἀποκλίναντες, ἤλθομεν εἰς τι σπηλεῖον καὶ καλὸν δένδρον ἀναπαυστήριον· καὶ γὰρ ἐπὶ κορυφῇ λιγυρὸν ἐπὶ χεῖρας τέττιγες καὶ τινες πόα χλοάζουσα τῷ ἐδάφει κατέστρωτο· ἔγγιστα δ' ἐκ τῆς τοῦ σπηλεῖος ῥίζης ὕδωρ ἀνέβλυζε θαυμάσιον, καὶ ἡρέμα πῶς κεκαρμένον τὰς ψυχὰς κατέθελε· πρὸς πελάσσει· τοῖνον ἡμῖν τῇ τοῦ εὐσχυροῦλλον σκιᾷ, καὶ τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ διαυγέστατου ὕδατος ἐπιτερπαμένοις, αἶφνης ἐριππὸς τις ἡμῖν ἐρέσθηκεν ἄνωθεν καὶ τὸ μὲν λῆμα, ἀνδρείῳ τινὶ νεανίσκῳ εἰκόνιζε· ξίφος γὰρ διαζώνοντο, καὶ τηλεβολίσκον τῇ τῆς ἱππασίμου καθέδρης ἀντιγι ἀπαιωρημένον ἐπέχε· καὶ πῖλον τῇ κεφαλῇ πετροῖς ἀεροπόρων ὀρνέων κατάδετον ἔφερε· τὴν δ' ἐσθῆτα γυναικεῖαν ἐς τὸ ἀκριβέστατον ἀπεικάζομένην ἐνεδιδύσκετο· κύνας δὲ θηρατικοὶ καὶ ἰχθυητικοὶ οὐκ ὀλίγοι ἐπηρελούθουν· ἡμεῖς δ' ὡς εἰκός, τῇ τούτου αἰφνιδίῳ παρουσίᾳ συστρέφοντες, καὶ τινὰ τῶν τῆς χώρας κρείττωνων, ἐκ τῆς τοῦ ἵππου καὶ τῆς τῶν ἐπὶ πλῶν λαμπρότητος, εἶναι τοῦτον ὑπο-

τοπάζοντες, τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας κύλαθούμεθα, ὁ δὲ δίδωσι συνεχόμενος, ὕδωρ πιεῖν ἤτησε. Καὶ γὰρ ἰδρῶτι περιεῖρετο, καὶ κεκμηκὴς τις ἐκ τῆς συντόνου ἱππεύσεως ἐφάνετο· μετ' οὐ πολὺ δ' ἐκ τῆς πλησιαζούσης ὕλης, ἱππῶται τινὲς ἐξέθορον, καὶ ἐπ' εὐθὺς τοῦ ὕδατος ἔθρον· ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἐξ ἄλλου τοῦ ὄρου μέρους, καὶ αὖθις ἕτεροι ἔβαν, καὶ πάντες ἐκραζον, καὶ φωνὰς ἐς ἀέρα ἤφισαν· καὶ τινες μὲν κύνα προσεκάλεσεν, ἄλλος δ' ἱππότην ἐκραζεν, ἕτερος δ' αὖ λαγὼ ταῖν χεροῖν ἔφερε, τινὲς δὲ καὶ δορκάδα καὶ ἐλαφον ἢ μανιὸν ἄγριον ἔστυρον, καὶ πάντες ἐν τῷ σπηλεῖ ἠθροίζοντο· ἡμεῖς δὲ θαυμάζοντες τὴν θαυμάσιαν τῆς εὐαγρίας, καὶ γλιχόμενοι μαθεῖν τίς τε εἴη ὁ τῆς θήρας ἐξαρχος, ἐκ τεκμηρίων ἐπέγνωμεν· καὶ γὰρ ἅπαντες τὸν τὴν γυναικεῖαν ἐσθῆτα φέροντα ὑπερβαλλόντως ἐτίμων, καὶ τοῖς τοῦ νεύμασιν ὑπέκυπτον· ὅθεν πλησιάζοντες τῶν δορυφόρων τινὲς, τίς ποτ' ἂν εἴη ὁ τῷ γυναικεῖῳ ἐνδεδυμένος νεανίσκος ἡρωτήσαμεν ἐνδύματι· μαθόντες οὖν, ἐξεπλάγηνμεν, τῆς θέας ἔνεκα, καὶ τῆς κατὰ συγκυρίαν ἀπαντήσεως. Καὶ γὰρ ἦν ἡ βασιλὶς Πανονίας Καρόλου τοῦ αὐτοκράτορος κασίγνητος, καλουμένη Μαρία, ἥτις κυνηγετοῦσα ἐν τῷ ἔλει σὺν τοῖς ἀμφοῖν αὐτῇ, ὑπὸ τῆς ἱππου συντόνου κινήσεως κεκμηκυῖα, ἤδη μεσημβρίας οὔσης, καὶ τὸν καύσωνα ὑπορωμένη, ἐς τὸ εὐσχυροῦλλον δένδρον σὺν τοῖς ἀμφοῖν αὐτῇ ὤρμητο, καὶ γὰρ ἱππεύει συνεχῶς, καὶ ἀσκήσιν κυνηγετοῦσα μελετᾷ, πρὸς δὲ στρατιωτικὰς διοικήσεις, δαιμονίᾳ τινὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ καταστάσει κέκτῃται· ὅθεν κτλ.

« Ἀλλὰ δὴ καὶ Ἄγγελον ἐκείνον τὸν Βεργίνιον καλούμενον, Κρήτηθεν ἀρικόμενον, ἐπιμελητὴν τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἐφίστηκε, σιτηρέσιόν τε δοὺς αὐτῷ ἐνιαύσιον, ἐπάξιον τῆς αὐτοῦ ἐπιμελείας καὶ ἐπιστήμης· καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἀμελείας τῶν πρῶην κατεχόντων διεφθάρτα τῶν βιβλίων ἀνακατατάτῃ καὶ ἀντιγράφει, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν βασιλέα πρὸς ζῆλον οὐ τὸν τυχόντα ἠρέθισεν, ὡς καὶ πάμπολλα ἐκ τούτων ἐκτυπῶσαι καὶ χρονογραφεῖν κατασκευάσαι. Καὶ τὰ δυσπόριστα καὶ σπάνια τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν, ἀλλὰ καὶ Ἑβραϊκῶν, εὐπόριστα καὶ εὐωνα τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην καταστήσαι· ἔνθεν τοι καὶ χαρὰ κτλ. γράμματα Ἑλληνικῶν αὐτὸς συνεγράψατο, ἀριστα συνδεδεμένον καὶ κάλλιστα συντηρησμένον, ὡς ὁρᾶν ἔξεστιν, εἰς κάλλος δὲ γράφειν μελετήσας, ἀριστος τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἡμεῖς ἴσμεν, ἐν Λευτεκίᾳ (Lutetia) τῶν Παρισίων ἐν ἀρίστοις ἐντάτταται. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἡ δὲ πηγὴ Καλλιόρρη ἐν τῇ τοῦ βασιλικοῦ οἰκήματος ἐξόδῳ » κτλ.

Φαίνεται ὅτι ὁ Νούκιος διήνυσεν τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἡμέρας ἐν Ἑνετίᾳ, διότι εὐρίσκω τυπωθῆναι ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τὸ 1577, ἔχουν περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη ἀπ' οὗτοῦ ἔγραψε τὰς Ἀποδημίας, τὸ Τυπικόν,

ἐν ᾧ μετ' ἐπιδιορθώσεων καὶ προσθηκῶν συνέλεξε τὰς τάξεις τῶν ἱεροπραξιῶν, τῶν νηστειῶν, τῶν προεορτίων καὶ ἄλλων τελετῶν, περιχυομένας ἄλλοτε χειρογράφους, σπανίας καὶ ἀτάκτους. Ἐνταῦθα παρατηρήτεον ὅτι οὐχὶ πλέον Νίκανδρος ὀνομάζεται ἀλλ' Ἀνδρόνικος, ὡς ἂν κατ' ἀρχὰς εἶχε μεταθέσει τὰς δύο λέξεις ἐξ ὧν συνέκειτο τὸ σύνθετον ὀνομα του ἵνα δώσῃ εἰς αὐτὸ μαρφήν Ἑλληνικωτέραν καὶ ἀρχαιοτέραν. Ὁ Φαβρίκιος ἠγνόει ἴσως τὴν ἐκδοσιν τοῦ Νουκίου, ὅτε ἐσημείωνεν ἐν ταῖς Διατριβαῖς Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ὅτι τὸ Τυπικὸν Ἰωσήφ τοῦ Ἱερομονάχου περὶ τὸ ἔτος 1584 ἐπιδιορθωθὲν, συχνάκις εἶδε τὸ ῥῶς παρ' Ἀντωνίου τῷ Πινελλίῳ τὸ 1603, 1615, 1643 εἰς φύλλον.

Καταλλήλως ὁ δὲ Δρ. Κράμερ ἐπισυνῆψεν εἰδήσεις τινὰς περὶ τοῦ προστάτου τοῦ Νουκίου, διότι ἡ ἀξία τοῦ μὲν καθιστᾷ καταρρανεστέραν τὴν τοῦ ἐτέρου. Ὁμολογεῖται δὲ ὀφειλέτης αὐτῶν πρὸς τινὰ κόμητα Μορτάρην, ὅστις, ὡς ὑποθέτω, ἐξάγει αὐτὰς ἀμέσως ἐκ τοῦ περὶ Ἑβραίων συγγραφέων πονήματος τοῦ ἐν Πάρμῃ ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Ῥώσση τυπωθέντος, τὸ ὁποῖον λυποῦμαι ὅτι δὲν ἔχω νῦν πρὸ ὀφθαλμῶν. Τῶν εἰδήσεων δὲ τούτων ἡ ἐπιτομή ἔχει ὡς ἑπεται·

Γηράρδος Οὐέλτουρὸνκου ἢ Οὐέλτουιχ (Veluturyskus ἢ Weltvich) ἐγεννήθη ἐξ οἰκογενείας Ἰουδαίας ἐν Ῥαυενστέιν τῆς Φλάνδρας πρὸς τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἐκατονταετηρίδος. Ἐχων μεγάλην εὐφυΐαν ἀφιερῶθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐπέδωκεν ἐξαιρέτως εἰς τὴν Χαλδαϊκὴν καὶ εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Τὸ 1528 ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς ἐν ταῖς σχολαῖς τοῦ Λουανίου ἐνθα εἶχε μαθητεύσει. Πολλὴν ἀπέκτησε φήμην ἐπὶ σοφίᾳ, πλείστην δ' ἐπὶ ἐπὶ εὐγλωττίᾳ.

Νικόλαος Περέρνότ ἐκ Γραμβίλλης (Perrenot de Granville), μέγας ὑπουργὸς Καρόλου τοῦ Ε', ἐξετίμησεν αὐτὸν πρεπόντως κληθεὶς τότε εἰς τὰ δημόσια πράγματα ὁ Γηράρδος, τοιοῦτοτρόπως διεύθυνε ταῦτα, ὥστε ἐφείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν τὴν ὑπόληψιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀναγορεύσαντος αὐτὸν καὶ ἰδίου σύμβουλον. Τὸ 1545 ἀπέστειλεν αὐτὸν πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἵνα συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν μετὰ τοῦ Σουλταῦν, καὶ λέγεται ὅτι ἡ πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀγόρευσις αὐτοῦ ἦτο καλλίστη, ἀλλὰ δὲν ἐπείσεν ἐκεῖνον, ὥστε δὲν κατωρθώθη ἀνακωχή. Ἀποσταλεὶς δὲ καὶ ἐκ δευτέρου, ἔτυχε βελτίονος ἐκδόσεως. Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη θησαυροφύλαξ τοῦ χρυσοῦ δέρατος, καὶ ἐξηκολούθησε διατηρῶν ἄλλα σημαντικὰ ἐπαγγέλματα τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος ἐν Βιέννῃ τὸ ἔτος 1555. Ἐκ τῶν πονημάτων αὐτοῦ ἐν μόνον ἔδωκεν εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου Ἐνετίησιν ἐν ἔτει 1539 γεγραμμένον Ἑβραϊστί, ἐπιγραφόμενον δὲ *Itinere Deserti de Judaicis disciplinis et earum varietate, addita etiam nonnulla quae ex illorum libris eruta cum fide christiana consentiant*. Ὑπάρχει δὲ τοῦτο γε-

γραμμένον μέρος μὲν διὰ στίχων μέρος δὲ πεζόν, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ τούτου ἐπαινέταις, ὁ Οὐόλφιος ἀποκλεῖ αὐτὸ κομψὸν καὶ βιβλικόν.

Ὁ Κράμερ παρατηρεῖ κατ' ἐπανάληψιν ὅτι καὶ εἰς τὰς ἐπιμελεστέρας βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ Γηράρδου, παρελήφθη πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μετὰ τῶν πρὸς τὸν Σουλταῦν καὶ τὸν Ἑβραϊκὸν πρεσβειῶν αὐτοῦ, ἐνῶ ἀληθῶς εἰπεῖν τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Καθότι ὁ Παρόντας γράφει (*) ὅτι κατὰ τὸ 1545, ἀποστείλας ὁ Αὐτοκράτωρ πρεσβευτὴν πρὸς τὸν Σουλταῦν τὸν Δ. Γηράρδον ἵνα συνομολογήσῃ τὴν ἀνακωχὴν, διέταξε καὶ μετέβη οὗτος προηγουμένως εἰς Ἐνετίαν, ὅθεν συνοδευθεὶς ὑπὸ τοῦ Γάλλου πρέσβους ἐφάρθη ὑπὸ τῶν κατέργων τῆς πολιτείας μέχρι τῆς Ῥαγούζης, ἐκεῖθεν δὲ μετέβησαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ὅπου, ἐνεκα ἐπεληθύντων τινῶν προσκομμάτων, δὲν κατωρθώθη τότε εἰμὴ ἡ συνομολόγησις βραχείας ἐκεχειρίας ἐπὶ ἐν μόνον ἔτος (**). Ἀλλὰ περὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἀποστολῆς τοῦ Γηράρδου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ τῆς εἰρήνης ἐξ ὀνόματος τῆς τε Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, λεπτομερέστερον ὁμιλεῖ ὁ τοῦ Ἀμμερ ἱστορία (***), καὶ ἀποσπάσματα τινὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐκδόσεων σωζόμενα ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ Ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Βιέννης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

-305-

Τοῖς Κυρίαις Π. Κ., Α. Ρ., Γ. Μ. καὶ Εἰς Κ.

Ἀσμένως ἐκομισάμενη τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν ἐν ᾗ αἰτεῖτε τὴν μετάρρασιν καὶ διὰ τῆς Πανδώρας δημοσιεύσιν τῆς περὶ Χίου πραγματείας ἣν ἐκοινοποίησεν ὁ Θεατὴς τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ εὐγνωμονῶ μὲν διὰ τὴν εὐμενῆ ὑμῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν φίλων γνώμην περὶ τῆς πραγματείας ἐκείνης· ἀλλ' ἐννοεῖτε ὅτι ἡ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ καταχωρίσις ὀλοκλήρου αὐτῆς θέλει προκαλέσῃ λογοκρισίας τινὲς τὴν δυσμένειαν, τὴν ὁποῖαν συμφέρει ἐξ ἀνάγκης ν' ἀποφύγωμεν. Εἰ δὲ ἐπιμένετε, θέλω προθύμως δημοσιεύσει αὐτὴν ἐν χωριστῷ τεύχει, μετὰ προσθήκης μάλιστα καὶ ἄλλων τινῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες παρελείφθησαν ἐν τῷ Θεατῇ διὰ τὸ στενὸν τοῦ τόπου, ἂν θελήσετε νὰ συνδράμετε εἰς τὴν ἐκδοσιν.

Ἐπειδὴ δὲ με λέγετε ὅτι μόλις ἐνθυμεῖσθε τὴν Χίον ὅτε κατὰ τὴν βρεφικὴν ὑμῶν ἡλικίαν κατωρθώσατε νὰ σωθῇτε ἀπὸ τῆς τρομερᾶς ἐκείνης παν-

(*) *Guerre de Venex. nell' Asia.*

(**) *Ist. Ven. L. XI.*

(***) *Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας L. XXX.*